

Medieansvar

*Oplæg til Christiansborghøring 9. maj 2012
af Oluf Jørgensen, forskningschef i mediejur, og
Danmarks Medie- og Journalisthøjskole*

Medielandskabet er ændret meget de seneste årtier. Medier publicerer typisk på flere platforme og ofte meget hurtigt. Publicering på web er taget i brug af praktisk talt alle medier. Webpublicering er tilgængelig overalt uden tidsbegrænsning, og publicering af debatindlæg er blevet en mulighed for mange inklusive anonyme.

Den tyve år gamle medieansvarslov må revideres på visse punkter for at tage højde for disse ændringer. Samtidigt er der grund til at styrke rammerne for mediers etiske ansvar og Pressenævnets uafhængighed. Her præsenteres ultrakort en række tanker og skitser til forslag. Eventuel lovgivning forudsætter naturligvis grundigere overvejelser og præciseringer.

Medieansvarslovens hovedprincipper

Medieansvarslovens hovedprincipper må fastholdes bl.a. kravet om en ansvarshavende redaktør med ret til at bestemme indholdet.

Lovens hovedprincipper styrker redaktionel uafhængighed og pressefrihed. Redaktøransvaret er forudsætningen for retten til kildebeskyttelse. Medieansvarslovens regler om ansvarsplacering og den presseetiske ordning er vigtige elementer i grundlaget for professionelle, uafhængige medier med journalistisk indhold. Loven sikrer klar ansvarsplacering ved trykte medier, radio og tv.

Hvilke medier skal omfattes

Medieansvarslovens § 1 afgrænser hvilke medier, der er omfattet. Kriterierne bærer præg af fortidens medielandskab.

Alle periodiske trykte medier er omfattet uanset indhold inklusive medier, der praktisk talt kun rummer kommercielle reklamer, der hører under Forbrugerombudsmandens kompetence. Henvisningen til radio- og fjernsynsloven betyder, at "Londonkanalerne" ikke er med (TV 3, TV 3+, TV 3 Puls, Kanal 4, Kanal 5 og 6'eren m.v.). Disse danske tv-kanalers undtagelse fra medieansvarsloven kan ikke begrundes med EU-regler. Redigeret nyhedsformidling ved webmedier er kun omfattet, hvis de selv har foretaget en anmeldelse til Pressenævnet (§ 8). Debatfora på mediers websider, der ikke er forhåndsredigerede, falder uden for loven.

Meget taler for, at medieansvarsloven får en teknologineutral definition af anvendelsesområdet. Loven kan omfatte medier, der har journalistisk produktion og formidling af nyheder, aktualitetsstof og samfundsdebat, uanset mediet er baseret på tryk, radio, tv eller internet m.v. (jf. den norske lov om redaktionel frihed). For at styrke ansvarlighed ved brugerskabte kommentarer og debatindlæg, kan det sikres, at sådanne indlæg på disse mediers websider bliver omfattet. For at skabe sammenhæng med redaktøransvaret kan det præciseres, at medieansvarsloven gælder for medier med redaktionel uafhængighed.

Debatindlæg på web

Det er vigtigt at undgå ansvarsfrihed eller uklarhed om ansvarsplacering ved anonyme indlæg, der overskrider lovens grænser for hadefulde ytringer om enkeltpersoner og grupper, krænkelser af privatliv m.v.

Ansvarligheden kan styrkes med en ny regel i medieansvarsloven om ansvar for brugerskabte debatindlæg og kommentarer på mediers websider. Forslaget, der er inspireret af forslag fra Norsk Redaktørforening, stiller ikke krav om, at mediets kontrol nødvendigvis skal være forudgående:

Det skal som udgangspunkt sikres, at anonyme forfattere og kilder kan gøres ansvarlige, medmindre de er lovet kildebeskyttelse. Redaktøren kan gøres ansvarlig: 1) Når forfatteren eller kilden er lovet beskyttelse 2) Hvis redaktøren i andre tilfælde ikke bistår med at finde anonym forfatter til klart retsstridig ytring og 3) Når redaktøren ikke følger pkt. 1 eller 2 og heller ikke snarest fjerner det retsstridige indhold.

Effekten af en sådan regel kan styrkes, hvis den suppleres med et krav om, at enhver skal have mulighed for at anmelde krænkende indhold til redaktionen og få en hurtig bekræftelse på anmeldelsen (jf. bilag til de finske journalistregler).

Pressenævnet

Det er principielt vigtigt at undgå lovregler, der kan skabe tvivl i omverdenen om Pressenævnets uafhængighed. Lovens regler om Justitsministeriets beskikkelse af medlemmer og fastsættelse af nævnets forretningsorden bør derfor ændres (§ 41 og § 52).

Justitsministeriets rolle ved nævnets nedsættelse kan undgås. Loven kan f.eks. blot fastsætte hvilke organer, der udpeger medlemmer: Formand og næstformand udpeges af Højesterets præsident. Organisationer, der efter den gældende regel skal udtale sig til Justitsministeriet, meddeler formanden hvilke personer, der skal indtage øvrige poster.

Den nuværende regel om Justitsministeriets fastsættelse af Pressenævnets forretningsorden (§ 52) kan erstattes med en regel, der giver denne kompetence til nævnet.

Mulighed for at rejse sag

Klageretten for personer med retlig interesse må suppleres for at sikre Pressenævnet reel mulighed for at behandle væsentlige presseetiske problemer f.eks. krænkelser af børn og andre, der ikke har mulighed for selv at rejse en sag.

Forslag: Enten klageadgang for alle med krav om, at Pressenævnet hører en krænket person, før sag rejses. Eller præcisering i et kommende lovforslag evt. i dets bemærkninger af nævnets ret til at rejse sag af egen drift (§ 44, stk. 2). Evt. begge disse muligheder.

Den nuværende klagefrist på 4 uger (§ 34, stk.2) var passende for 20 år siden, men for kort i dagens mangfoldige medielandskab, hvor publicering nemt kan overses. En vis afgrænsning bør der dog være for at give redaktioner rimelige praktiske muligheder for at fremskaffe dokumentation om sagen, som den så ud på publiceringstidspunktet.

Forslag: Klagefristen forlænges f.eks. til 6 mdr. efter publicering med mulighed for, at nævnet kan se bort fra fristoverskridelse i særlige tilfælde bl.a. når klageren ikke har haft nogen som helst anledning til at se publiceringen tidligere.

Bødestraf

Bødestraf for overtrædelser af ytringsfrihedens grænser skal fastsættes af en domstol jf. grundlovens ord "dog under ansvar for domstolene" (§ 77). Pressenævnet er ikke en domstol, og det er ikke frivilligt for medier at høre under nævnet.

Ved udmåling af bødestrafte bør det spille en væsentlig rolle, om der er tale om en enkeltstående overtrædelse, gentagen lovbrud af samme type eller overtrædelse i en længere række, der har præg af forretningsstrategi. Gentagelsesvirkning kan tilføjes i lovens § 26, stk. 2, der handler om momenter, der navnlig har betydning for domstoles fastsættelse af bødestraf.

Journalistisk omtale af Pressenævnets kritik

Pressenævnet kan i dag pålægge mediet at publicere nævnets resumé (§ 49), og nævnet har i de seneste år præciseret kravene til placering. Formålet med publicering er at sikre så godt som muligt, at læsere, lyttere og seere, der har læst en ukorrekt oplysning, bliver opmærksomme på fejlen. Krav til synlighed bør være proportionale med den krænkelse, der bliver påtalt. En evt. ny formulering af § 49 bør fortsat overlade det konkrete skøn til Pressenævnet.

Journalistisk omtale anvendes ofte af medier ved berigtigelser og genmæle, men ikke så ofte ved kritik fra Pressenævnet. Journalistisk omtale af Pressenævnets afgørelser vil kunne styrke læsernes, lytternes og seernes mulighed for kendskab.

Forskellige modeller kan overvejes:

Pressenævnet kan hyre en journalist til at formulere pressemeddelelser, der både kan give et dækkende referat af en kendelse og samtidigt give læserne klare pejlemærker om den mediehistorie, der kritiseres. En sådan kommunikationspraksis kan etableres uden lovændring.

Lovændring er nødvendig, hvis Pressenævnet skal have mulighed for pålæg til kritiserede medier om at bringe en pressemeddelelse. Den kan forsynes med henvisning eller link til kendelsen.

Lovændring er også nødvendig, hvis Pressenævnet skal have mulighed for pålæg til kritiserede medier om, at de selv formulerer og publicerer en dækkende journalistisk omtale af nævnets kritik inklusive henvisning/link til kendelsen.

I det mindste bør det præciseres, at det gældende forbud mod "kommenterende tilføjelser" (§ 49) ikke udelukker et medie fra at bringe journalistisk omtale af sagen og kendelsen.

Omkostninger og gebyrer

Udgifterne til Pressenævnet dækkes af medieorganisationer efter en fordeling, der fastsættes af Justitsministeriet i forretningsordenen (§ 52 stk.3).

Forslag: En ny lovregel, der giver Pressenævnet kompetence til at fastsætte forretningsordenen, kan samtidigt give kompetence til at fordele omkostninger. Reglen kan præcisere, at beslutninger om udgiftsfordeling træffes efter udtalelse fra Danske Medier.

Der kan indføres adgang for Pressenævnet til at fastsætte gebyrer for medier ved fældende kendelser på linje med det presseetiske system i Sverige. Sådanne gebyrer vil kunne bidrage til at dække omkostningerne ved nævnets virksomhed. En gebyrordning vil betyde, at medier, der aldrig taber sager i Pressenævnet, slipper for at betale sagsomkostninger for medier, der ofte får kritik. Gebyrtakster kan fastsættes af nævnet efter udtalelse fra Danske Medier.

Krav til medier om egne etiske regelsæt

Den danske presseetiske ordning med Pressenævnet som klageorgan er lovpligtig, mens de fleste andre lande har frivillige ordninger. Lovgrundlaget sikrer, at alle medier, der hører under medieansvarsloven, er med.

Pressenævnet tager udgangspunkt i vejledende retningslinjer for god presseskik, der i sin tid blev aftalt i mediebranchen. Disse retningslinjer har en tidløs udformning, der ikke nødvendiggør revision. Pressenævnet har mulighed for at tage stilling til nye problemstillinger, selv om der ikke er udtrykkelige bestemmelser herom i de gamle retningslinjer.

Nogle medier har desuden egne etiske retningslinjer, der dels kan tegne en profil for mediet dels kan styrke grundlaget for etiske diskussioner og ansvarlig handling.

Det kan overvejes at stille krav til medier, der hører under medieansvarsloven, om at udarbejde egne etiske retningslinjer. Der kan hentes en vis inspiration fra indførelsen af CSR-krav i årsregnskabsloven til større virksomheder om offentliggørelse af retningslinjer for samfundsansvar. Eventuelle krav i medieansvarsloven må tilpasses f.eks. kan krav om årlig rapportering erstattes med krav til medier om at etablere rammer for kritisk debat om mediets etik.

Egne etiske retningslinjer kan hurtigt ændres af medier, og de giver derfor gode muligheder for stillingtagen til nye problemstillinger f.eks. i forbindelse med webpublicering og digital lagring.

Forslag: De grundlæggende retningslinjer for god presseskik, Pressenævnet bygger på, suppleres med krav til de enkelte medier om egne etiske retningslinjer. Et lovkrav til medier om at udarbejde egne retningslinjer kan styrkes med adgang for Pressenævnet til at pålægge medier at markere retningslinjer for særlige presseetiske emner f.eks. brug af anonyme kilder, kontrolrutiner for debatindlæg og offentlig adgang til digital lagring.

Information om presseetik

For at styrke gennemslagskraften er det vigtigt at etiske retningslinjer, Pressenævnets praksis og etiske diskussioner bliver mere synlige for mediernes brugere.

Forslag: Medier kan forpligtes til at: 1) Informere om retten til genmæle, de presseetiske retningslinjer og klageadgangen til Pressenævnet, 2) informere om mediets egne etiske retningslinjer og 3) etablere rammer for kritisk debat om mediets etik.